

Wilken ENGELBRECHT (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Univerzita Palackého, Olomouc)

Vlaamse literatuur in vertaling in Centraal-Europa tot WO I

Abstract

In this paper a concise overview of the reception of Dutch literature in Hungarian, Polish, Slovak and Czech until the end of World War I is given. The first translations are from 1805 (Polish), and 1846 (Czech) respectively. At present, some 175 translations from this period have been found, most of them in Czech and the fewest in Slovak. From publications of literary history the idea arises that especially Flemish literature has been received in Central Europe for political reasons. The researchers point towards the Belgian Revolution of 1830 which was, in contrast to most other revolts from this period, successful. Moreover, the Flemish struggle for the use of Dutch language in Flanders showed similarities with similar issues in Central Europe. A closer look reveals, however, that these ideas have to be modified. The results of the study are sometimes surprising.

Keywords: Flemish literature, Central Europe, translation, Czech, Hungarian, Polish, Slovak

Inleiding

In het midden van de negentiende eeuw begon Nederlandstalige literatuur te worden vertaald in Centraal-Europese talen. Voor deze bijdrage zijn deze gedefinieerd als het Hongaars, Pools, Slowaaks en Tsjechisch. De allereerste vertaling in deze talen was een fragment van het scheepsjournaal van Bontekoe in het Pools in 1805, vanuit het Duits.¹ Na 1846 begonnen vertalingen in het Tsjechisch,² in

¹ Het gaat om het fragment *Podróż do Indyów Wschodnich wykonana w roku 1618 i 1619 przez Wihelma Bonteku kapitana okrętu hollenderskiego* in de anthologie *Zbiór podróży po wszystkich częściach świata przedsięwziętych dla oświecenia i zabawy młodzieży*, uitgegeven in Wrocław bij Korn (deel II, p. 97–174). Het is een vertaling van een stuk van het *Journal* van Bontekoe.

² Twee vertalingen van nouvelles van Conscience, namelijk *Wat eene moeder lijden kan*, uitgekomen als *Co matka snésti může in Česká wčela* (1846) en door Jakub Malý van *Siska van Rosemael*, uitgekomen als *Siska van Rosemal. Pravdivé příběhy panny posud žijící* in het tijdschrift *Květy* (1846).

1858 volgden vertalingen in het Pools en het Hongaars,³ en in 1862 beginnen de vertalingen in het Slowaaks.⁴ In al deze vertalingen werd in de eerste decennia vermoedelijk vooral via het Duits en het Frans vertaald, in het Tsjechisch vanaf de jaren '80 van de 19^e eeuw ook rechtstreeks uit het Nederlands.

Bij de receptie van Nederlandstalige literatuur in vertaling gaf het Tsjechisch de toon aan — in deze taal zijn er tot nog toe 99 vertalingen in de periode tot 1918 vastgesteld.⁵ Het Pools is met 69 vertalingen — waarvan 21 in een anthologie — een goede tweede, in het Hongaars zijn er 18 vertalingen vastgesteld en in het Slowaaks 6 (zie ook de grafiek). De aantallen moeten daarbij wel met enige reserve worden bekeken — omdat de Tsjechische Nationale Bibliotheek bezig is met een omvangrijk project van inscannen van tijdschriften, konden zo sinds 2011 liefst 14 nouvelles worden vastgesteld die alléén in feuilletonvorm in tijdschriften zijn verschenen. Iets dergelijks zou voor de andere drie talen eveneens het geval kunnen zijn.

In de vakliteratuur wordt er vaak als beeld geschetst dat vertalingen uit het Nederlands begonnen uit sympathie voor de Belgische opstand van 1830, een opstand die anders dan in Polen is gelukt. Vooral Vlaamse literatuur zou daarbij de Centraal-Europeanen hebben geïnspireerd, omdat deze aan de eigen situatie deed denken.⁶

Uit de feiten komt een ander beeld naar voren.⁷ Als we kijken naar de verdeling tussen Noord-Nederlandse en Vlaamse auteurs, heeft Noord-Nederlandse literatuur in het Hongaars en Pools duidelijk voorrang: 14 tegen 4 vertalingen in het Hongaars, 48 tegen 20 in het Pools. In het Slowaaks is er uitsluitend werk van Conscience vertaald en het Tsjechisch wijkt af van de andere talen met 54 vertalingen van Vlaamse auteurs tegen 45 van Noord-Nederlandse.

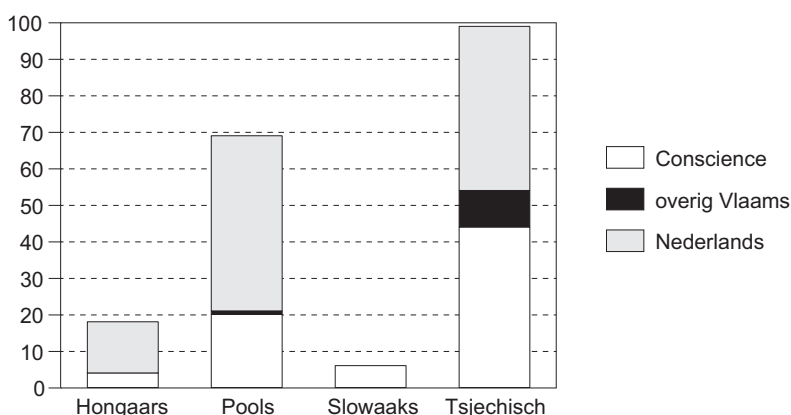
³ En wel vertalingen van Conscience. In het Pools een vertaling van vijf nouvelles — *De loteling*, *De gierigaard*, *Wat eene moeder lijden kan*, *De arme edelman* en *Lambrecht Hensmans* in twee bandjes door Franciszek S. Dmochowski, en in het Hongaars drie nouvelles — *Wat eene moeder lijden kan*, *Hoe men schilder wordt*, *Siska van Rosemael* in drie bandjes door Imre Szabó en Márton Nagy.

⁴ Een anonieme, in Budin (het huidige Boedapest) uitgegeven vertaling van *De geschiedenis van graaf Hugo van Craenhove en van zijne vriend Abulfaragus*.

⁵ Het aantal vertalingen groeit tijdens verder onderzoek gaandeweg, omdat de Tsjechische nationale bibliotheek Národní knihovna steeds meer losse tijdschriften inscant en via de webpagina kramerius.nkp.cz toegankelijk maakt. Herdrukken zijn in dit artikel apart meegeteld, als een bandje méér vertalingen bevatte, zijn deze eveneens apart meegeteld.

⁶ Zie bijvoorbeeld Ad Troost, "Nederlandse literatuur in Polen". In: (ed.) S. Prędotą, *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum*. Wrocław 1994, p. 296, en (ed.) Emese Szabó en Katalin Beke, "Van Guido tot Het geheim. Nederlandse boeken in Hongaarse vertaling." In: *Acta neerlandica* 1 (2001), p. 81.

⁷ Als bijlage is bij dit artikel een complete lijst van mij bekende vertalingen van werk van Vlaamse auteurs in de vier genoemde talen opgenomen.

Vertalingen vanuit het Nederlands tot 1918

Vrijwel alle genoemde gebieden behoorden tot de As-mogendheden- Tsjechië, Slowakije en Hongarije waren tot 1918 onderdeel van het Habsburgse Rijk, delen van Polen hoorden ook bij Duitsland en Rusland, het Poolse Galicië bij de Dubbelmonarchie. De Duitsers voerden gedurende de Eerste Wereldoorlog een speciale *Flamenpolitik*, waarbij naarstig werd geprobeerd om de Vlamingen aan de Duitse kant te krijgen. Eén van de politieke middelen daartoe was het ondersteunen van vertalingen van Vlaamse literatuur in het Duits.⁸

Hoewel ons onderzoeksgebied qua literaire vertalingen overduidelijk tot de Duitse invloedssfeer behoorde, is er van enige Vlamingenpolitiek in elk geval tijdens de oorlog in geen van de genoemde talen iets te merken, sterker nog, er werden tijdens de Eerste Wereldoorlog vrijwel géén vertalingen uit het Nederlands uitgegeven.

Overigens moeten we er ons goed van bewust zijn dat er een enorme hoeveelheid vertalingen in het Duits was gemaakt. Duits was in elk geval voor mensen met een middelbare en hogere opleiding een taal die men in alle genoemde landen goed kon lezen. De lezersreceptie zal daarom tot 1918 zeker niet alleen via de eigen moedertaal zijn verlopen. Na deze algemene vaststellingen zullen we nu enkele factoren van dichterbij bekijken.

⁸ Zie de opmerkingen in kwestie van Herbert Van Uffelen, *Moderne niederländische Literatur im deutschen Sprachraum 1830–1990*. Münster, 1993, pp. 213–219 en van Hubert van den Berg, “The Autonomous Arts as Black Propaganda. On a Secretive Chapter in German Foreign Cultural Politics in the Netherlands and Other Neighbouring Countries during the First World War,” in: (ed.) G. Dorleyn e.a., *The Autonomy of Literature at the Fins de Siècles (1900 and 2000)*, Leuven, 2008, pp. 71–120.

Conscience

We zagen al dat in de meeste gevallen de receptie van Nederlandstalige literatuur begon met een vertaling van werk van Hendrik Conscience. Voor Centraal-Europa is zijn werk dan ook in de tweede helft van de negentiende eeuw bijna synoniem met het begrip ‘Vlaamse literatuur’. De belangrijke positie van Conscience als veel vertaalde auteur begon in 1846 met twee Tsjechische vertalingen van de novelles *Siska van Rosemael* en *Wat eene moeder lijden kan*, beide als feuilleton verschenen. Beide verhalen zijn kennelijk vertaald via het Duits — we kennen ook de mediator, het bundeltje *Flämisches Stilleben in drei kleinen Erzählungen* van Melchior von Diepenbrock (1798-1853), uitgekomen in 1845, het jaar dat hij tot bisschop van Breslau, het huidige Wrocław, werd gekozen.⁹ Deze vertaling stond niet alleen voor de Tsjechische vertaling model, maar was kennelijk ook de basis van de in 1858 in Pest verschenen eerste Hongaarse vertaling, was mogelijk ook de basis voor de vertalingen in 1875 in het Pools vertaald en dezelfde verhalen als in het Tsjechisch kwamen in 1884 in Trnava in het Slowaaks uit.¹⁰

Zoals al vermeld, is het *communis opinio* dat Conscience's Vlaams bewustzijn — denk aan *De Leeuw van Vlaenderen* (1838) — een voorbeeld was voor de onderdrukte naties in Duitsland en binnen de Donaumonarchie en dat er dáárom zoveel van hem werd vertaald. Inderdaad wordt Conscience al in 1847 in Tsjechische activistische literatuur aangehaald¹¹ en Tsjechische kranten volgden Conscience's wel en wee min of meer op de voet. In de berichten worden meestal zijn geliefdheid bij het lezerspubliek, zijn patriotisme en betekenis voor het Vlaamse volk onderstreept. Al in de vertaling van *Siska van Rosemael* schreef vertaler Jakub Malý (1811–1885) in een voetnoot:¹²

Zoals wij in Tsjechië tegen de Duitsers, zo zijn de Vlamingen in België, een Germaans volk, opgesteld tegenover de Fransen. Gelijk onze eeuw in vergelijking met de vorige gunstig is voor allerlei zich ontwikkelende volkeren, zo beginnen ook de Vlamingen zich te ontwikkelen door hun opkomende vaderlandslievende literatuur. Onder hun schrijvers heeft Hendrik Conscience zich ook over de grenzen een roemruchte naam verworven met zijn trefzekere schildering van

⁹ Zie hiervoor met name Wilken Engelbrecht, “Hendrik Conscience, de man die de Tsjechen Nederlandse literatuur leerde lezen.” In: (ed.) Z. Hrnčířová e.a., *Praagse Perspectieven 7*. Praag, 2011, pp. 83–107.

¹⁰ Voor de bibliografische gegevens zij verwezen naar de lijst in de bijlage.

¹¹ Zie Engelbrecht, *Hendrik Conscience*, 2011, pp. 89–91.

¹² Afgedrukt op de eerste bladzijde van beide uitgaven, nl. anoniem in feuilletonvorm in *Květy* in 1846 en ondertekend in boekvorm in 1852. Originele tekst: “Jako my v Čechách proti Němcům, tak v Belgii Flemové, národ germánský, postaveni jsou proti Francouzům. Jakož pak století naše vyvinování-se všelikých národností nad předešlá přejí, i Flemové vymohše literaturu vlastenskou s prospěchem vydělávají. Z jejich spisovatelů i za hranicemi chvalné jméno sobě získal Jindřich Conscience svým trefným líčením flemského života, i podáváme tuto čtenářům svým jeden z těchto milých opbrázků, při čemž těžko nepomysliť: Mutatis mutandis de te fabula narratur.”

het Vlaamse leven. Daarom geven wij onze lezers hier een van zijn lieve beelden waarbij men bezwaarlijk de gedachte kan vermijden: *Mutatis mutandis de te fabula narratur*.

Dit lijkt de idee van nationalistische redenen te bevestigen. Maar waarom werden dan vooral *Consciences sociale* romans vertaald, terwijl zijn *opus magnum* pas in de twintigste eeuw uitkwam? Onbekendheid met het Nederlands kan de reden niet zijn: de *Leeuw* was al in 1846 in het Duits en in 1862 ook in het Frans vertaald, dé tussentalen voor oudere Poolse en Tsjechische vertalingen. De enige taal, waarin *De Leeuw van Vlaenderen* al voor 1918 werd vertaald, was in het Pools — en dat dan nog pas in 1915, in Duits Polen.¹³

Nu kwam *Conscience* in het Tsjechisch vooral uit in tijdschriften met een grote verspreiding of in goedkope series, in beide gevallen met name bij katholieke uitgevers. De reeks van Tsjechische vertalingen begint, zoals gezegd, met *Siska van Rosemael* (1846) en *Wat eene moeder lijden kan* (1846), terwijl in 1848 de vertaling van *Hoe men schilder wordt* verscheen. De Duitse vertaling *Flämisches Stilleben in drei kleinen Erzählungen* van Melchor von Diepenbrock was het voorbeeld. Deze gaf in het voorwoord van zijn vertaling als motivatie (Diepenbrock 1845: XI):

Obschon ich mir nun gestehe, daß meine Übersetzung den ganz eigenthümlichen Zauber, den der Verfasser vorzüglich in seinen traulichen Familienscenen zu legen weiß, nicht vollkommen erreicht hat, so fanden doch einige Freunde, denen ich die übertragenen kleinen Erzählungen vorlas, sie so anziehend, und in mancher Beziehung auch so lehrreich und nützlich, daß der Druck derselben beschlossen ward.

Het sociale element en het standhouden tegen verfransing zónder ten prooi te vallen aan radicalisme, tegen de achtergrond van eenvoudig, standvastig geloof, was precies wat vertalers en uitgevers zo aantrok.

Bij een blik op de uitgevers in de andere talen kan worden vastgesteld dat het Diepenbrockbundeltje in elk geval in het Hongaars in 1858 bij de belangrijkste kerkelijke uitgeverij *Szent István Társulat* uitkwam. Voor het Pools gaat dit maar gedeeltelijk op — een deel van de vertalingen van *Consciences* werk kwam bij uitgesproken katholieke instanties als de *Tygodnik Katolicki* en de Księgarnia św. Wojciecha in Poznań uit, maar met name zijn historische romans kwamen bij eerder algemeen gerichte uitgevers uit — een van de vertalers was de bekende vertaler Franciszek Salezy Dmochowski (1801–1871). De eerste Slowaakse uitgaven kwamen eveneens onder kerkelijke auspiciën uit: de *Slovenský cirkevný literárny spolek na ústredňom semeništi pešťanskom* was de kerkelijke tak van de *Slovenská spoločnosť v Pešti* die tot 1897 haar zetel had op de Andrassy út.¹⁴ Late-re uitgaven kwamen bij een eerder nationaal georiënteerde uitgever in Trnava uit.

¹³ Anonieme vertaling *Lew z Flandrii. Powieść historyczna z XIV wieku osnuta na tle bohater-skich walk Flamandczyków o niepodległość ojczyzny*, Poznań, 1915.

¹⁴ Jan Jančovic, “Podiel Jána Alojza Wagnera na spolkovom živote Slovákov v Budapešti.” *Slovák v Maďarsku / Magyarországi Szlovák* 2014 (7 maart).

Het Slowaaks is daarbij wel een heel speciaal geval, omdat de zes vertalingen van Consciences werk de enige bekende Slowaakse vertalingen uit het Nederlands vóór 1943 zijn. Tussen 1908 en 1943 kwam er helemaal geen vertaling uit het Nederlands uit. Dit heeft enerzijds te maken met de actieve onderdrukking van het Slowaaks van Hongaarse zijde na 1867, anderzijds met het feit dat de Slowaakse intelligentsia na 1918 vooral Tsjechische vertalingen las en er waarschijnlijk niet genoeg Slowaakstalig publiek was vóór het ontstaan van de Slowaakse staat in 1939.

Het Hongaars

Ook voor het Hongaars geldt dat Conscience de enige Vlaamse auteur is, van wie vertalingen bekend zijn. De oorzaak daarvan is gemakkelijk aan te wijzen. Anders dan in de Slavische gebieden was de meerderheid van de elite Calvinistisch. Nog in 1844 toen het Hongaars officieel de bestuurstaal werd, was slechts 3 miljoen van de 10 miljoen inwoners van het koninkrijk (30%) Hongaarstalig. Dankzij de actieve magyariseringspolitiek van de regeringen Tisza na 1875 groeide dit tot 9,9 miljoen van de toen 18,2 miljoen inwoners (54,4%) in 1910 — de laatste volkstelling voor 1918.¹⁵ Vóór het midden van de 19^e eeuw was het Hongaars vooral de taal van de adel en de zeer kleine hogere boerenstand. De eveneens kleine burgerstand (Joods of van Duitse herkomst) sprak vooral Duits, terwijl de landarbeider vooral anderstalig — Slowaaks, Kroatisch of Roemeens was. Daarnaast ondersteunde de Hongaarse regering actief emigratie van vooral kleine boeren naar de Verenigde Staten en sloot hiervoor zelfs een contract af met de Britse Cunard Steamship Company voor een rechtstreekse scheepvaartlijn tussen Rijeka en New York. Zo emigreerden tussen 1870 en 1914 ongeveer 1,3 miljoen vooral niet-Hongaarstaligen. De magyariseringspolitiek was effectief: in de grote steden was in het hele koninkrijk (met uitzondering van Kroatië) het Hongaarstalige aandeel van de bevolking tot tussen 45% en 60% gestegen, in Boedapest was er tussen 1850 en 1910 zelfs een stijging van 33% naar 90% Hongaarstaligen.

Contacten met de Lage Landen verliepen vooral tussen de Hongaarse en Nederlandse calvinistische kerken. Met name na 1867 studeerde een toenemend aantal Hongaren bij Nederlandse kerkelijke opleidingen, waardoor zij in contact kwamen met de Noord-Nederlandse cultuur. Theologische literatuur werd vaak in vertaling gebruikt, maar de destijds moderne Nederlandse bellettrie was in de Nederlandse kringen, waarmee de Hongaren in aanraking kwamen, niet bepaald populair.

Een uitzondering was de gereformeerde literatuurhistoricus Zsigmond Nagy (1860–1922) die bevriend was met het echtpaar Adriaan en Helbertine Beets-

¹⁵ Robert Bideleux en Ian Jeffries, *A History of Eastern Europe. Crisis and Change*. London, 1998, p. 365.

Damsté. Adriaan (1860–1937) was de zoon van de bekende schrijver Nicolaas Beets, Helbertine (1871–1854) kwam uit een geslacht van klassiek filologen. Het is dan ook niet zo verbazingwekkend dat Nagy voor de literaire uitgeverij Franklin Társulat de *Lucifer* van Vondel vertaalde. Zijn overige vertalingen betreffen theologische literatuur.¹⁶ Hij was overigens ook de auteur van de passages over Nederlandse literatuur in de Hongaarse geschiedenis van de wereldliteratuur van Gusztáv Heinrichs, *Egyetemes irodalomtörténet* uit 1907.

In Hongarije was de belangrijkste gereciperde Nederlandstalige auteur de Joodse progressief-liberale schrijver Herman Heijermans, van wie een hele serie toneelstukken werd vertaald, o.a. door Sandor Hevesi (1873–1939), directeur van het Nationaal Theater in Boedapest.¹⁷

Het Pools

Ook voor het Pools geldt dat Conscience vrijwel de enige bekende Vlaamse auteur was. In de bloemlezing *Obraz literatury powszechnej w streszczeniach i przykladach* verschenen van de hand van Włodzimierz Trąpczyński (1859–1915) fragmenten van 14 Nederlandstalige auteurs in vertaling, van wie slechts één, Pol de Mont, een Vlaming was. Verder zijn tot nog toe geen andere vertalingen van Vlaamse literatuur bekend.

In het Pools waren de meest vertaalde auteurs Multatuli en Herman Heijermans — beiden in Russisch en Oostenrijks Polen, en Frederik van Eeden — alleen in Russisch Polen. Hierbij valt op dat de vertalingen van Multatuli wel uitgingen van de Duitse door Wilhelm Spohr, maar *niet* in Pruisisch Polen verschenen. Oostenrijks Polen kende de meest liberale censuur en in Russisch Polen was de situatie onder tsaar Nicolaas II (regeringsperiode 1894–1917) vooral na 1905 al eens milder. De vertaalde literatuur had een duidelijk sociaal-bewogen karakter.

Het Tsjechisch

Het Tsjechisch bevindt zich dus in een uitzonderingspositie. Niet alleen werd er relatief veel uit het Nederlands vertaald, maar bovendien is de keuze een redelijke

¹⁶ Gegevens op basis van het lemma “Nagy Zsigmond” in Jenő Zoványi, *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest, 1977, p. 425.

¹⁷ Hierover uitgebreid in de masterscriptie *De receptie van Herman Heijermans' toneelstukken in de eerste helft van de twintigste eeuw in Boedapest* van Andrea Rádai (Boedapest, ELTE, 2009), met name hoofdstuk III/1. Voorts het artikel van Zsuzsa Tóth, “Herman Heijermans in de Hongaarse pers in de eerste helft van de twintigste eeuw,” in: (ed.). J. Novaković e.a., *Lage Landen, hoge heuvels*, Belgrado, 2012, pp. 245–256. Rádai merkt eveneens de neiging op van Hongaarse critici om stromingen die hun niet welgevallig zijn doodleuk te negeren.

afspiegeling van de literaire bewegingen van de tweede helft van de 19^e eeuw. Dit is ook zichtbaar in de belangrijkste conversatie-encyclopedie van die tijd, de *Ottův slovník naučný*, uitgekomen tussen 1880 en 1909 in 27 delen, waarin zowel mooie overzichten van de Nederlandse en Vlaamse literatuur — apart! — verschenen, als afzonderlijke lemma's voor Nicolaas Beets, Hendrik Conscience en Multatuli.¹⁸

Er was in Tsjechische literaire tijdschriften aandacht voor de *Tachtigers*, maar ook voor *Van Nu en Straks*. Verschillende Tsjechische groeperingen hadden contact met overeenkomstige groepen aan de Nederlandstalige kant en deze verscheidenheid aan contacten droeg bij tot een verscheidenheid aan vertalingen. Zo richtten de schrijvers van de *Česká moderna* zich op de Tachtigers, de *Moderní revue* had een voorkeur voor Frederik van Eeden en dichters die als equivalenten van symbolisten werden ervaren, socialisten vertaalden Multatuli, Domela Nieuwenhuis en Heijermans, feministes Henriëtte Roland Holst, de katholieken richtten zich op Nederlandse en Vlaamse katholieke vertellers en de *Katolická moderna* op Gezelle en Ruusbroec die rond 1909 wegens zijn zaligverklaring in het nieuws kwam.

Andere Vlamingen

In Tsjechië was Conscience zeker niet de enige Vlaming wiens werk werd vertaald. We treffen bij Tsjechische katholieke uitgevers nog gedichten van Gezelle, een tractaat van Ruusbroec en werk van de katholieke schrijver Jan Renier Snieders aan, maar daarnaast bij de liberale uitgevers Vilímek en Šimáček ook schrijvers als Cyriel Buysse, Stijn Streuvels en Herman Teirlinck, allen behorende tot de groep rond *Van nu en straks*. Tot *Van Nu en Straks* behoorde ook de in de Tsjechische pers herhaaldelijk geciteerde August Vermeylen, wiens *Wandelende Jood* in 1926 in de verzorgd uitgegeven vertaling *Věčný Žid* uitkwam, al ligt deze vertaling ná de hier behandelde periode.

Een verklaring

Wat maakte de Tsjechische positie zo anders? Allereerst heeft dit vermoedelijk te maken met het feit dat Bohemen het enige redelijk geïndustrialiseerde land in

¹⁸ De twee overzichten verschenen in de banden 18 (1902), van de hand van gymnasiumleraar Duits en Frans Adolf Holk (1873–1943), en 26 (1907), van de hand van de Praagse hoogleraar germanistiek en anglistiek Václav E. Mourek (1846–1911). Het lemma over Conscience is van de hand van de gymnasiumdirecteur uit Pelhřimov Václav Petrů (1841–1906) die zelf verschillende novelles van Conscience had vertaald. Het lemma over Beets werd geschreven door de classicus en lector bij de Praagse universiteit Karel Veselík. Het lemma over Multatuli is zonder auteur genoteerd. Dit was overigens het enige lemma dat na Wereldoorlog I in de aanvullingen op de encyclopedie *Ottův slovník naučný nové doby* werd geactualiseerd, wederom anoniem.

Centraal-Europa buiten Duitsland was. Bovendien was er sinds het midden van de 19e eeuw een omvangrijke Tsjechischtalige middenstand ontstaan die dankzij de opkomst van Tsjechische gymnasia sinds de jaren '60 van de 19e eeuw goede scholing in de moedertaal had ontvangen. Verder had de liberalere Oostenrijkse perswet van 1862 uitgeven in het Tsjechisch vergemakkelijkt en was de Tsjechische taal in 1879 weer toegelaten als ambtelijke taal, zij het ondergeschikt aan het Duits.

Hoewel de Tsjechische elite zich vooral op Frankrijk en Scandinavië richtte, kwamen Nederland en Vlaanderen ook in beeld als kleinere naties in het westen die zich hetzij met succes hadden bevrijd van overheersers — Nederland — of actief streden tegen overheersing — Vlaanderen. Welke groep als voorbeeld werd genomen en welke werken werden vertaald, hing vooral van de eigen politieke richting af.

Interessant is dat de opkomende academische neerlandistiek tot in de jaren vijftig *niet* bijdroeg tot de verspreiding van Nederlandstalige literatuur. Dit is een gevolg van haar herkomst. De Tsjechische neerlandistiek was een schepping van František Kalda (1884–1969), zoon van een gelijknamige protestantse dominee.¹⁹ Na de opheffing van restricties op niet-katholieke kerken in 1861 zochten calvinistische dominees net als in Hongarije hulp in Nederland. Velen van hen studeerden er, onder wie ook František Kalda sr. (1851–1924). Kalda jr. was vanaf 1908 actief met het Nederlands bezig, maar als goede protestant had hij kennelijk minder op met de Nederlandstalige literatuur van die tijd. Er is van zijn hand dan ook maar één literaire vertaling bekend — van een werk van de filosoof Benedictus Spinoza.

Waarom dan zoveel Nederlandstalige werken in vertaling en waarom zoveel uit Vlaanderen? Voor de katholieken is die vraag vrij makkelijk te beantwoorden: katholieke uitgevers zochten actief naar literatuur die zij geschikt achtte voor haar doelgroep en er waren niet genoeg kwalitatieve schrijvers van eigen bodem, omdat de intelligentsia meestal een liberale of sociaal-democratische richting insloeg. Prettig weglezende boekjes van Conscience of Snieders waren dan meer dan welkom. Veelal werden ze in hun vrije tijd vertaald door pastoors. Zowel het doelpubliek als de vertalers waren over het algemeen redelijk gezagsgetrouw, dus al te opstandige verhalen waren niet echt welkom, wat waarschijnlijk een redelijke verklaring is voor het feit dat *De Leeuw van Vlaenderen* pas in 1935 in het Tsjechisch werd vertaald.

De meer radicale katholieken van de groep rond Josef Florian (1873–1941) waren eveneens steeds op zoek naar geschikte literatuur. Hun vertalingen kwamen meestal in tijdschriftvorm uit of in bibliothele uitgaven met zeer kleine oplagen van slechts een paar honderd of enkele tientallen exemplaren. In deze kringen

¹⁹ Wilken Engelbrecht, "Tegen de verdrukking in," in: (ed.) M. Hüning e.a., *Neerlandistiek in Europa*. Münster 2010, pp. 236–238.

werd in 1915 een prachtige uitgave van Ruusbroec en in 1918 een mooie uitgave van gedichten uit het *Rijmsnoer* van Gezelle gemaakt.

De vertaalde Vlamingen van *Van Nu en Straks* — Cyriel Buysse, Stijn Streuvels en Herman Teirlinck — kwamen in de prestigieuze serie *1000 nejkrásnějších novell 1000 světových spisovatelů* [De 1000 mooiste novelles van 1000 wereldauteurs] uit. Streuvels' *Lenteleven* werd bovendien apart als boekje gepubliceerd. Alle drie de auteurs zijn ook in het lemma over Vlaamse literatuur in de *Ottův slovník naučný* besproken en werden dus — naast Conscience — als toonaangevende Vlaamse schrijvers beschouwd.

De keuze werd dus gedicteerd door interne Tsjechische overwegingen. Opmerkelijk is overigens dat we in het Tsjechisch voor 1918 geen enkele invloed van de zogenaamde *Flamenpolitik* van de Duitsers merken. Dit kan twee redenen hebben: ten eerste waren Tsjechen als deel van de Oostenrijkse monarchie vooral op het oostfront (Rusland) en het zuidelijke front (Italië gericht). Men kwam dus niet in contact met de Duitse op Vlamingen gerichte propaganda. Omdat echter ná de oorlog wel degelijk enige invloed van bijvoorbeeld de Vlaamse serie van Insel Verlag merkbaar is, is waarschijnlijker dat de Tsjechen tijdens de oorlog weinig kans kregen om te vertalen. Veel intellectuelen behoorden namelijk tot groepen die op zijn minst kritisch stonden jegens de Dubbelmonarchie en omgekeerd door de Oostenrijkse autoriteiten werden gewantrouwd. Er kwamen dan ook tijdens de Eerste Wereldoorlog vrijwel geen vertalingen uit.

Conclusie

Anders dan in het algemeen wordt gedacht, is Vlaamse literatuur niet bijzonder vaak in Centraal-Europese talen vertaald. Als er al Nederlandstalige literatuur werd vertaald, kwam deze meestal uit het noorden, met het Tsjechisch en Slovaaks als uitzonderingen.

De bekendste Vlaamse auteur was verreweg Hendrik Conscience, waarbij zijn sociaalbewogen romans de voorkeur genoten. Alleen *Siska van Rosemael* en *Wat eene moeder lijden kan* zijn voor 1918 in alle vier de talen vertaald, *De Loteling*, *De arme edelman*, *De Gierigaerd* en *Het wonderjaer* in tenminste drie talen, waarbij de eerste drie genoemde werkjes echt populair waren en verschillende keren werden herdrukt.

Alleen het Tsjechisch kende een redelijke receptie van Vlaamse literatuur. In de jaren veertig van de 19^e eeuw werd expliciet verwezen naar de Vlaamse Beweging als voorbeeld voor de Tsjechen, daarna hing wat werd vertaald sterk af van de groep of beweging waaruit de vertaler afkomstig was.

Literatuuropgave — geciteerde vertalingen²⁰

- Anoniem, *Podróż do Indyów Wschodnich wykonana w roku 1618 i 1619 przez Wihelma Bonteku kapitana okrętu hollenderskiego* in de anthologie *Zbiór podróży po wszystkich częściach świata przedsięwziętych dla oświecenia i zabawy młodzieży. Ułożony przez Campe. Z niemieckiego języka przetłumaczony. Kartą ieograficzną i ozdobnymi obrazkami upiękniony*, uitgegeven in Wrocław bij Wilhelm Bogumił Korn (deel II, p. 97–174). Vertaling van een stuk van Willem Ijsbrandsz. Bontekoe, *Journael ofte gedecnkwaerdige beschrijvinghe vande Oost-Indische Reyse van Willem Iysbrantsz. Bontekoe van Hoorn*, 1646 (via het Duits).
- (ed.) Chmielowski, Piotr, en Grabowski, Edward, *Obraz literatury powszechnej w streszczeniach i przykładach II, Czasy nowożytne*. Warszawa: Księgarnia Teodora Paprockiego i S-ki, 1896. In deze bloemlezing op pp. 503–511 fragmenten van stukken van Nicolaas Beets, W. Bilderdijk Tijm, G. Jonckbloet, Laurillard, K.M. Pol de Mont, Soera Ranma (ter Burgh), V.G.J.A.M. Schaepman, H.J. Schimmel, L. Stratenus, H. Swart, Albert Verwey, Joost van den Vondel en W.L. Welter in een vertaling van de hand van Włodzimierz Trąpczyński.
- Diepenbrock, Melchior, *Heinrich Conscience. Flämisches Stilleben in drei kleinen Erzählungen*. Regensburg: Pustet, 1845.
- Fischer, Otakar, *August Vermeylen. Věčný Žid*. Praha: Rudolf Škeřík, 1926. Vertaling van *De wandelende jood*.

Literatuuropgave — secundaire literatuur

- Anoniem, “Dekker, Eduard Douwes.” *Ottův slovník naučný 7 (Dánsko-Dřevce)*, Praha: J. Otto, 1893, pp. 178–179.
- Anoniem, “Dekker, E. D.” *Ottův slovník naučný nové doby 2.1*, Praha: J. Otto, 1932, p. 4.
- Berg, Hubert van den, “The Autonomous Arts as Black Propaganda. On a Secretive Chapter in German Foreign Cultural Politics in the Netherlands and Other Neighbouring Countries during the First World War,” in: (ed.) G. Dorleyn e.a., *The Autonomy of Literature at the Fins de Siècles (1900 and 2000)*, Leuven, Peeters, 2008, pp. 71–120.
- Bideleux, Robert, en Jeffries, Ian, *A History of Eastern Europe. Crisis and Change*. London: Routledge, 1998.
- Engelbrecht, Wilken en Maňáková, Marta, “Vertalingen van Nederlandstalige literatuur in Slowakije.” *Neerlandica extra Muros* 44.1 (2006), pp. 24–34.
- Engelbrecht, Wilken. “Tegen de verdrukking in — een korte geschiedenis van de neerlandistiek in Tsjechië en Slowakije.” In: (ed.) Matthias Hüning e.a., *Neerlandistiek in Europa. Bijdragen tot de geschiedenis van de universitaire neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen*. Münster. Waxmann, 2010, pp. 235–250 (Niederlande-Studien 49).
- Engelbrecht, Wilken. “Von Conscience bis Fabricius. Das Bild der niederländischsprachigen Literatur in tschechischer Übersetzung in der Zwischenkriegszeit.” In: (ed.) Herbert Van Uffelen e.a., *An der Schwelle. ‘Eigen’ und ‘fremd’ in der niederländischen Literatur*. Wien. Praesens Verlag, 2010, pp. 181–198.
- Engelbrecht, Wilken. “Hendrik Conscience, de man die de Tsjechen Nederlandse literatuur leerde lezen.” In: (ed.) Z. Hrnčířová e.a., *Praagse Perspectieven 7*- Praag: Universitaire pers 2011, pp. 83–107.

²⁰ Voor de vertalingen van Vlaamse literatuur verwijs ik naar de lijst die als bijlage bij dit artikel is opgenomen.

- Engelbrecht, Wilken. "Van lezerscanon naar gestuurd canon. Literaire vertalingen van Nederlands-talige literatuur in Tsjechië." In: (ed.) J. Novaković-Lopušina e.a., *Lage Landen, hoge heuvels*. Belgrado: ARIUS, 2012, pp. 111–127.
- Engelbrecht, Wilken, en Vaidová, Zuzana, "De Nederlandse Tachtigers door de ogen van de tsjechische Negentigers." In: (ed.) Emmeline Besamusca e.a., *Out of the Box. Über den Wert des Grenzwertigen*. Wien. Praesens Verlag, 2013, pp. 193–210.
- Engelbrecht, Wilken. "AVV — VVK, or Dutch and Flemish Literature from a Czech Catholic View." In: (ed.) Jan Walkusz & Marzena Krupa, *Universitati serviens. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Stanisława Wilka SDB*. Lublin, Wydawnictwo KUL 2014, pp. 490–498.
- Engelbrecht, Wilken, "Literatuur en kunst uit de Lage Landen in *Moderní revue*." In: (ed.) Liesbeth Degand e.a., *In het teken van identiteit. Taal en cultuur van de Nederlanden. Huldeboek aangeboden aan Prof. dr. Ludo Beheydt*. Louvain-la-Neuve: UCL Presses Universitaires de Louvain 2014, pp. 85–92.
- Holk [=Adolf Holk], "Nizozemí (literatura)," *Ottův slovník naučný* 18 (*Navary-Oživnutí*), Praha: J. Otto, 1902, pp. 365–371.
- Jančovic, Ján, "Podiel Jána Alojza Wagnera na spolkovom živote Slovákov v Budapešti." *Slovák v Maďarsku / Magyarországi Szlovák*, 7 maart 2014. Download op 27 juli 2014 van <http://www.oslovma.hu/index.php/sk/historia/164-historia1-historia1/1129-k-150-vroiu-narodenia-jana-alojza-wagnera>.
- Koch, Jerzy, *Książka niderlandzka w przekładzie polskim. Katalog. Het Nederlandse boek in Poolse vertaling. Catalogus*. Kłódzko: Witryna Artystów, 1993.
- Pů [=Václav Petrů], "Conscience", *Ottův slovník naučný* 5 (*C-Čechůvky*), Praha: J. Otto, 1892, p. 587.
- Rádai, Andrea, *De receptie van Herman Heijermans' toneelstukken in de eerste helft van de twintigste eeuw in Boedapest*. Boedapest. ELTE z.j. (=2006) (masterscriptie ELTE). Toegankelijk op <https://comenius.ned.univie.ac.at/node/11908> [download 24 juli 2014].
- Szabó, Emese, en Beke, Katalin. "Van Guido tot Het geheim. Nederlandse boeken in Hongaarse vertaling," in: *Acta Neerlandica. Bijdragen tot de Neerlandistiek Debrecen* 1 (2001), pp. 79–93.
- Tóth, Zuzsa, "Herman Heijermans in de Hongaarse pers in de eerste helft van de twintigste eeuw." In: (ed.) J. Novaković-Lopušina e.a., *Lage Landen, hoge heuvels*. Belgrado: ARIUS, 2012, pp. 245–256.
- Troost, Aad, "Nederlandse literatuur in Polen". In: (ed.) Stanisław Prędota, *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994, pp. 295–302.
- Van Uffelen, Herbert. *Moderne niederländische Literatur im deutschen Sprachraum 1830-1990*. Münster: LiT, 1993 (Niederlande-Studien 6).
- VM [=Václav Emanuel Mourek], "Vlámský jazyk a literatura," *Ottův slovník naučný* 26 (*U-Vusín*), Praha: J. Otto, 1907, pp. 806–807.
- Vsk [=Karel Veselík], "Beets, Nikolaas." *Ottův slovník naučný* (*B-Bianchi*), Praha: J. Otto, 1890, p. 611.
- Wils, Lode, *Flamenpolitik en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de Eerste Wereldoorlog. Flamenpolitik en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de Eerste Wereldoorlog*. Leuven: Davidsfonds, 1974.
- Zoványi, Jenő, "Nagy Zsigmond," *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1977, p. 425. On-line versie <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3&p=1969> [download 24 juli 2014].

Vertalingen van Vlaamse literatuur tot 1918 volgens auteur, op jaar van uitgave
Afkortingen: CZ — Tsjechisch, HU — Hongaars, PL — Pools, SK — Slowaaks.

Schrijver	Titel in vertaling	Taal	Originele titel	Vertaler	Uitgever	Jaar
Cyriel Buysse	<i>Kůň</i> (in één band met <i>Fráňa Šrámek, Život en Frederik van Eeden, Malý krab</i>)	CZ	<i>Het Paard</i> (Uit Vlaanderen)	Onbekend	Praha: J.R. Vilímek – 1000 nejkrásnějších novell, bd. 16	s.a. (ca. 1911)
	<i>Siska van Rosemal. Pravidlivé příběhy panny posud žijící</i>	CZ	<i>Siska van Roosemael</i>	Anoniem (=J.B. Malý)	<i>Květy</i> 13, nr. 6–14	1846
	<i>Co matka sněsti může. Pravidlivá události z tiché domácnosti flemské.</i>	CZ	<i>Wat eene moeder lijden kan.</i>	Karel Hawlíček (?)	Česká věla jg. 1846, nr. 10–13	1846
	<i>Jak se člověk malířem stane</i>	CZ	<i>Hoe men schilder wordt</i>	Anoniem (=J.B. Malý)	<i>Květy</i> 15, nr. 70–75	1848
	<i>Siska van Rosemal. Pravidlivé příběhy panny posud žijící.</i>	CZ	<i>Siska van Roosemael</i>	J.B. Malý	Praha: Jaroslav Pospišil, <i>Kviti z cizích luhů I</i>	1852
	<i>Františka Rozmélková</i>	CZ	<i>Siska van Roosemael</i>	Dominik A. Špachta	<i>Blahovést</i> 3, nr. 2	1857
	<i>Powieści belgijske z życia rodzinnego. Zawiera: cz. I. Niewidomy, Skapiec, Cierpienia matki, cz. II. Zubożały szlachcic, Przygody Lamberta Hensmansa)</i>	PL	<i>I. De loteling, De gierigaard; Wat eene moeder lijden kan; II. De arme edelman; Lambrecht Hensmans (uit het Frans)</i>	Franciszek Salezy Dmochowski	Warszawa: Hindemith	1858
	<i>Flam csöndélet: három kis elbeszélésben Conscience Henriktől, gebonden in Családi Olvasmányok (3 delen)</i>	HU	<i>Verhalen</i> (vert. uit het Duits naar de vertaling van Melchior von Diepenbrock uit 1845): <i>Wat eene moeder lijden kan, Hoe men schilder wordt, Siska van Rosemael.</i>	Imre Szabó, Márton Nagy	Pest: Szent István-Társulat	1858–1859

Hendrik Conscience	<i>Talizman. Powieść flamandzka</i>	PL	<i>Simon Turchi of de Italianen te Antwerpen, 1550. Historische taferelen uit de XVIe eeuw</i>	W.L.P.	Lwów: Księgarnia Gubrynowicza i Schmidta (Biblioteka Najcenniejszych Powieści i Romansów LXVII)	1859
	<i>Wieczory zimowe, obrazy z życia rodzinnego dla młodych osób (cz. I. Niewidomy, Skąpiec, Cierpienia matki, cz. II. Zubożały szlachcic, Przygody Lamberta Hensmansa).</i>	PL	<i>De loteling. De gierigaerd; Wat eene moeder lijden kan; De arme edelman; Lambrecht Hensmans</i>	Franciszek Salezy Dmochowski	Warszawa: <i>uitgegeven door de vertaler</i>	1861 (herdruk)
	<i>Sbierka vybranych spisov J. Conscience-a. 1) Deje hrabäta Huga z Kraenhovu a jeho priatela Abulfaraga. Dejepisná povest z XVI. stolecia. 2) Zäzračný rok 1566. Dejepisný nástin z XVI. Stolecia</i>	SK	<i>De geschiedenis van graaf Hugo van Craenhove en van zijne vriend Abulfaragus Het wonderjaer 1566</i>	Onbekend	Budín: Martin Bagó / Slovenský cirkevný literárny spolek na ústrednom semeništi pešťanskom	1862
	<i>Pani starä. Povídka</i>	CZ	<i>Moeder Job</i>	Ladislav Hodičský	<i>Lumir</i> XIII, nr. 46–52	1863
	<i>Jeho dôstojnosti pánu Jurajovi Tvrďý</i>	SK	?	Onbekend	Budín: Martin Bagó	1864
	<i>Slepá Roza</i>	CZ	<i>Blinde Roza</i>	Ladislav Hodičský	Brno: Josef Šnaird, <i>Moravan XV. Kalendář na rok obyčejný 1866</i>	1866 (=1865)
	<i>Choroba wyobraźni</i>	PL	<i>De ziekte der verbeelding</i>	J. Stagraczyński	Poznań: Tytus Daszkiewicz (als bijlage in <i>Tygodnik Katolicki</i>)	1871

Hendrik Conscience	<i>Lakomec</i>	CZ	<i>De gierigaard</i>	F. K.	Brno: Škola Božského srdce Páně v Rajhradě	1871
	<i>Trzy powieści (Ciotka van Rosemael, historya prawdziwa żyjącej jeszcze panny; Co matka wycierpieć może; Jak się to zostaje malarzem)</i>	PL	<i>Siska van Rosemael. Ware geschiedenis van eene jufvrouw die nog leeft; Wat eene moeder lijden kan; Hoe men schilder wordt. Eene ware geschiedenis van eenen schilder die nog leeft.</i>	Onbekend	Pelplin: J.N. Roman	1875
	<i>A szegény nemes: flamand beszélt</i>	HU	<i>De arme edelman (vert. uit het Frans)</i>	Ágost Greguss	Budapest: Franklin	1876
	<i>Lakomec. Obraz ze života.</i>	CZ	<i>De gierigaard. Enige bladzijden uit het boek der natuur.</i>	Al. Kopecský	Brno: P.J.J. Mathon	1879 (herdruk)
	<i>Rekrut</i>	CZ	<i>De Loteling</i>	Jan Toužil	Česká včela V nr. 5	1880
	<i>Ubogi szlachcic. Roman</i>	PL	<i>De arme edelman</i>	Benedykt Pobóg (=Benedykt Filipowicz)	Sambor: J. Czapiński (Biblioteka Domowa)	1880
	<i>Chudý šlechtic</i>	CZ	<i>De arme edelman</i>	Onbekend	Obzor 4, č. 1–16	1881
	<i>Selská vojna. Historické obrazy z dějin odboje belgických venkovských obcí proti nátiiskům francouzské okupace v 18. století</i>	CZ	<i>De Boerenkrijg (uit het Frans)</i>	J.P.Lhotecký	Brno: Škola Božského srdce Páně v Rajhradě, Zábavná bibliotéka	1881
	<i>Siska van Roosemal</i>	CZ	<i>Siska van Roosemael</i>	J.B. Malý	Praha, Kober	s.a. (ca. 1881) ¹⁾
	<i>Souboj</i>	CZ	??	Onbekend	<i>Zábavné listy jg. 1882 nr. 3–4</i>	1882
	<i>Dopis z hrobu</i>	CZ	<i>Een stem uit het graf</i>	Václav Petrů	<i>Ruch 4</i>	1882

Hendrik Conscience	<i>Věrná Ludka. Obrazy ze selektého života před 50 lety (kopie)</i>	CZ	<i>De Loteling</i>	A.J.K.	Brno: Škola Božského srdce Páně v Rajhradě	1882
	<i>V zemi zlata: román</i>	CZ	<i>Het goudland</i>	onbekend	Praha: Národní listy, 22.12.1883–29.03.1884	1883–1884
	<i>Čo matka trpet' môže. Bol v Amerike. Pravdivý príbeh. Náčrt zo života</i>	SK	<i>Wat eene moeder lijden kan. Het goudland.</i>	Onbekend	Trnava: Tlačom a nakladom Adolfa Horovitzu	1884
	<i>Obrazoborci antverpští. Dějepisní obraz z 16. století</i>	CZ	<i>In 't wonderjaar 1566</i>	Václav Petřů	Plzeň: Vendelín Steinhauser (= <i>Klasy. Šbirka povídek 1</i>)	1884 (=1883)
	<i>Siska z Rozmálu. Pravdivé příběhy panny, která ešte žije.</i>	SK	<i>Siska van Roosemael</i>	Onbekend	Trnava: M. Beňovský	1884
	<i>Selská vojna. Historické obrazy z dějin odboje belgických venkovských obcí proti nátiiskům francouzské okupace v 18. Století</i>	CZ	<i>De Boerenkrijg (uit het Frans)</i>	J.P. Lhotecký	Praha: V. Kotrba	1884 (herdruk)
	<i>Vědění a víra</i>	CZ	<i>Weelust en geloof (uit: De Avondstonden)</i>	J. Havel	<i>Blahověst 30, nr. 31</i>	5.11.1884
	<i>Šebestián Gansendonck</i>	CZ	<i>Baes Gansendonck</i>	Václav Petřů	Praha: I.L. Kober (= <i>Ústřední knihovna</i> 147–148)	z.j. (1884)
	<i>Šebestián Gansendonck</i>	CZ	<i>Baes Gansendonck</i>	Václav Petřů	Praha: I.L. Kober (= <i>Ústřední knihovna</i> 147–148)	z.j. (1885, herdruk)
	<i>Modrý dům</i>	CZ	<i>Eene O teveel</i>	Method Zh.	<i>Blahověst 31, nr. 6–18</i>	1885

Hendrik Conscience	<i>Železný hrob</i>	CZ	<i>Het ijzeren graf</i>	Gustáv Láska	Praha: Cyrillo- Metodějská knihtiskárna	1887
	<i>Lakomec. Obraz ze života.</i>	CZ	<i>De gierigaard. Enige bladzyden uit het boek der natuur.</i>	J.P. Lhotecký	Praha: Cyrillo- Metodějská knihtiskárna (=Zábavy večerní 56)	1888 (herdruk)
	<i>Blouznění matčino</i>	CZ	<i>Wat eene moeder lijden kan</i>	P. Gustáv Láska	Praha: Cyrillo- Metodějská knihtiskárna (=Zábavy večerní 63)	1889
	<i>Dřevěná Klára</i>	CZ	<i>Houten Clara</i>	Karla Černá	Praha: V. Kotrba	1889
	<i>Poklad Felixe Roobecka</i>	CZ	<i>De schat van Felix Roobeek</i> (uit het Frans)	J.P. Lhotecký	Praha: J. Zeman (=Zábavy večerní 61)	1889
	<i>Hugo van Craenhove a přítel jeho Abulfaragus</i>	CZ	<i>Geschiedenis van graef Hugo van Craenhove en van zijnen vriend Albufaragus</i>	Václav Petřů	Praha: V. Kotrba (uit Čech)	1890
	<i>Mladý lékař</i>	CZ	<i>De Jonge Doctor</i>	P.G.L. (=P. Gustáv Láska)	Praha: V. Kotrba (=Zábavy večerní 69)	1890
	<i>Soudní omyl</i>	CZ	<i>Eene verwarde zaak</i> (uit het Frans)	J.P. Lhotecký	Praha: V. Kotrba (=Zábavy večerní 70)	1890
	<i>Šebestián Gansendonck</i>	CZ	<i>Baes Gansendonck</i>	Václav Petřů	Praha: I.L. Kober	Na 1890 (herdruk)
	<i>Výjevy ze života flámského od Jindřicha Conscience, bevat: Slepá Roza, Nová Niobe, Syn kativ, Dřevěná Klára</i>	CZ	Verzamelbundel: <i>Blinde Roza</i> , 1850; <i>De nieuwe Niobe</i> , (uit: <i>De Avondstonden</i> , 1846); <i>Het beulskind</i> , (uit: <i>De Avondstonden</i> , 1846); <i>Houten Clara</i> , 1850	J.P. Lhotecký	Brno: Papežská knihtiskárna Benediktinů Rajhradských	1891
	<i>Bratři Markové. Povídka</i>	CZ	<i>Geschiedenis van graef Hugo van Craenhove en van zijnen vriend Albufaragus</i>	Josef Houška	<i>Budívoj 27</i> , nr. 58–65	1891

Hendrik Conscience	<i>Cestou trnitou. Věselohra ve třech jednáních</i>	CZ	<i>Fragment uit Trien (???)</i>	Č. Kalandra	Praha: Rudolf Storch	1893
	<i>Volba srdce</i>	CZ	<i>De keus des harten</i>	Jan Sojka	Praha: V. Kotrba	1894
	<i>Chudý slechiic; povídka</i>	CZ	<i>De arme edelman</i>	onbekend	Brno: P. Bernard Pláček/ Knihiskárna benediktinů rajhradských (=Žabavná bibliotéka CXLIII)	1896
	<i>Zlato neblazí</i>	CZ	<i>Het geluk van rijk te zijn (???)</i>	Onbekend	Čechie nr. 7–11	1902
	<i>Dřevená Klára</i>	CZ	<i>Houten Clara</i>	Klára Černá	Praha: V. Kotrba	1903 (herdruk)
	<i>Nepřítel člověka</i>	CZ	<i>Lambrecht Hensmans (?)</i>	Jan Kosina	Praha: V. Kotrba	1904
	<i>Věrná láska</i>	CZ	<i>De Loteling</i>	Onbekend	Praha: V. Kotrba	1908
	<i>Věrná láska. Obraz zo života pospolitého ľudu dľa vzoru Consciencova „Trien“</i>	CZ	<i>Trien (Fragment uit De Loteling)</i>	Str. Ferd	Senica: Bežo	1908
	<i>Wybór dzieł Henryka Conscience'a. Cz. I. Ubogi szlachcic. Cz. II. Pamiętny rok. Cz. III. Szczęście w bogactwie</i>	PL	<i>De arme edelman; In 't wonderjaer; Het geluk van rijk te zijn</i>	Onbekend	Poznań: Księgarnia św. Wojciecha & New York: The Polish Book Imp. Cp. Inc.	1914
	<i>Lew z Flandrii. Powieść historyczna z XIV wieku osnuta na tle bohaterskich walk Flamandczyków o niepodległość ojczyzny</i>	PL	<i>De Leeuw van Vlaanderen</i>	Onbekend	Poznań: Księgarnia św. Wojciecha & New York: The Polish Book Imp. Cp. Inc.	1915

Guido Gezelle	Zlaté květy; in: <i>Kdo výš a dál? Legenda a pravda; zlaté květy + verše z cyklů: Kytice růžového vrěsu; vzpomínky z jasných dnů a chvíl.</i>	CZ	<i>Rijmsnoer</i>	J. Voborský	Praha: Družstvo Vlast	1918
Rosalie Loveling	<i>Pan Daman a jeho dědicové: povídka</i>	CZ	<i>Mijnheer Daman en zijn erfenamen</i> (uit: <i>Nieuwe Novellen</i> , 1876)	Václav Kuneš	Praha: J. Otto	1896
Pol de Mont	Geen gegevens. Afgedrukt in: <i>Obraz literatury powszechnej w streszczeniach i przykładach. II. Czasy nowożytnie</i> (p. 503–511)	PL	Geen gegevens	Włodzimierz Trampeczyński	Warszawa: Księgarnia Teodora Paproczkiego i S-ki	1896
	<i>Mrtvé srdce</i> in: <i>Cizí básníci</i> (p. 65–66)	CZ	<i>Het doode hart</i>	A.P. (=Arnošt Procházka)	Praha: Kamilla Neumannová	1916
Jan van Ruusbroec	<i>Blaženého života a některé spisy doktora extatického</i> , in: <i>Život Ruysbroeka podivuhodného od Vavřince Suria</i>	CZ	<i>Bloemlezing</i>	Jakub Deml	Praha, Skalák a spol.; Tasov na Moravě, Deml.	1915
Jan Renier Snieders	<i>Jak může člověk státi se starostou v obci</i>	CZ	<i>Hoe men burgemeester wordt</i>	Onbekend	Praha: Fr. A. Urbánek (knihovna prolidová 11)	1886
	<i>Sokové. Obrázek z vesnice</i>	CZ	<i>De rivalen</i>	Onbekend	Praha: Národní knihovna I.L. Kobra (knihovna prolidová 13)	1887

Stijn Streuvels	<i>Koloběh smrti</i>	CZ	<i>Doodendans</i>	Jan Holman	Praha: Vilímek — <i>1000 nejkrásnějších novell</i> , bd. 20 ¹	1911
	<i>Jaro: povídka</i>	CZ	<i>Lenteleven</i>	Robert Hořan (=Arnošt Procházka)	Praha: Kamilla Neumannová	1909
Herman Teirlinck	<i>Piseň o Peer Lobbeovi</i> (in 1 band met George Sand, <i>Markýza</i>)	CZ	<i>Het lied van Peer Lobbe</i>	Gabriela Kařková	Praha: Vilímek. <i>1000 nejkrásnějších novell</i> bd. 57.	s.a. (ca. 1913)

¹ Op de band zelf is nr. 12 genoteerd.